

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІНОЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ

рівень вищої освіти : перший (бакалаврський)

галузь знань: 03 Гуманітарні науки

спеціальність: 032 Історія та археологія

освітня програма: Історія та археологія

вид дисципліни : за вибором

факультет : Історичний факультет

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою історичного факультету

“ 29” серпня 2025 року, протокол № 1 .

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: : А. М. Токарев, канд. іст. наук, доцент кафедри історії
стародавнього світу та середніх віків історичного
факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Протокол від “ 26 ” червня 2025 року № 13

Завідувач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

(підпис)

Сорочан С. Б.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником
проектної групи) _____ Історія та археологія
назва освітньої програми

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) _____ Історія та археологія

(підпис)

Литовченко С.Д.
(прізвище та ініціали)

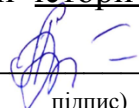
Програму погоджено науково-методичною комісією

_____ історичного факультету _____

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “29 ” серпня 2025 року № 7

Голова науково-методичної комісії історичного факультету

(підпис)

Тумаков О.І.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Мінойська цивілізація**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр

спеціальності 032 Історія та археологія.

Предметом навчальної дисципліни є поглиблене вивчення студентами історії стародавнього Криту бронзової доби. Мінойська цивілізація – цивілізація бронзової доби на острові Крит, відкрита англійським археологом Артуром Евансом та названа ним за іменем міфологічного царя Міноса. Це була перша європейська цивілізація та перша спроба створити морську імперію. Стародавній Крит значно вплинув на розвиток політичних установ, економічних устоїв, міфологічних уявлень стародавніх греків. Поглиблене вивчення студентами історії мінойської цивілізації надасть їм можливість більш ретельно розібратися в особливостях розвитку Егейського регіону у бронзову добу, а також скорегувати свої уявлення про історії стародавньої Греції.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

Тема 1. Предмет та періодизація історії мінойського Крита

Тема 2. Легендарні відомості про державу царя Міноса

Тема 3. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 1: «Героїчна епоха» розкопок на Криті. Кносс

Тема 4. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 2: Розкопки на Криті в XX і початку XXI століття

Тема 5. Писемності стародавнього Криту

Тема 6. Писемності стародавнього Криту (продовження)

Тема 7. Егеїда в III – початку II тис. до н. е.

Тема 8. Передісторія мінойського Криту

Тема 9. Кноський палац

Тема 10. Суспільство та економіка Криту в II тис. до н. е.

Тема 11. Мінойська талассократія і влада царя

Тема 12. Мінойська релігія

Тема 13. Мінойське мистецтво: фрески, стилі кераміки

Тема 14. Катастрофа. Міф про Атлантиду

Тема 15. Місце мінойської цивілізації серед цивілізацій Давнього Сходу

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

опанування студентами змісту та основних закономірностей соціально-економічного, політичного та культурного розвитку мінойського суспільства.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- сформувати у студентів загальне уявлення про історію мінойського суспільства;
- виявити специфіку Егейської «палацової» цивілізації та визначити її місце в історії Середземномор'я;
- розібратися у сутності організації мінойського суспільства;
- ознайомити студентів з досягненнями мінойської культури в усіх її виявах;
- розглянути проблеми, пов'язані з повсякденним життям жителів стародавнього Криту;
- дійти певних аргументованих висновків щодо основних шляхів розвитку мінойської цивілізації, визначити її місце у всесвітньо-історичному процесі, внесок до скарбниці світової цивілізації.

1.3. Кількість кредитів: 3.

1.4. Загальна кількість годин: 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором студентів	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	
Семестр	
8-й	
Лекції	
24 год.	
Практичні, семінарські заняття	
-	

Лабораторні заняття	
-	
Самостійна робота	
66 год.	
Індивідуальні завдання	
-	

– **1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна**

формування наступних загальних компетентностей:

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- ЗК 2. Здатність працювати автономно;
- ЗК 6. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК 7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- ЗК 8. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності;
- ФК 1. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію;
- ФК 2. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук;
- ФК 3. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології;
- ФК 4. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;
- ФК 5. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти;
- ФК 7. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах;
- ФК 8. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та археології з європейськими та євроатлантичними інституціями;

- ФК 9. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології;
- ФК 10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

ПРН 1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПРН 3. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів,

ПРН 5. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки

ПРН 6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання;

ПРН 7. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПРН 8. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПРН 11. Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях: пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди.

1.8.Пререквізити

Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з таких дисциплін, як: історія стародавнього Сходу, історія стародавньої Греції та Риму, археологія.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет та періодизація історії мінойського Криту

Предмет мінойської історії. Географічні та хронологічні рамки курсу. Основні питання та проблеми історії стародавнього Криту. Періодизація історії мінойського Криту.

Тема 2. Легендарні відомості про державу царя Міноса

Грецькі письменники. Гомер, Геродот, Діонісій Сицилійський, Фулідід, Платон. Міфи. Європа. Талос. Мінос, його брати. Пасіфая. Критський бик. Лабіринт. Тесей. Дедал та Ікар. Кокал. Загибель Міноса.

Тема 3. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 1: «Героїчна епоха» розкопок на Криті. Кнос

Описи мандрівників. Мінос Калокерінос. Генріх Шліман. Артур Еванс. Джон Пендлбері.

Тема 4. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 2: Розкопки на Криті в XX і початку XXI століття

Передісторія. Розкопки у Фесті. Археологічні дослідження Маллії. Розкопки мінойських поселень. Відкриття палацу в Закросі. Спиридон Марінатос. Палац в Галатосі. Палац в Арханесі.

Тема 5. Писемності стародавнього Криту

Піктографічна писемність. Печатки. Лінійна писемність А. Спроби дешифрування лінійної писемності А. Фестський диск.

Тема 6. Писемності стародавнього Криту (продовження)

Дешифрування лінійної писемності В. Перші спроби. Аліса Кобер. Майкл Вентріс. Особливості лінійної писемності В. Правила читання. Таблички: виробництво, техніка написання, умови зберігання.

Тема 7. Егеїда в III – початку II тис. до н. е.

Кікладська культура. Загадка кікладських ідолів. Троянська культура. Елладська культура. Причини, що не дали досягти рівня палацової цивілізації Кікладській, Троянській та культурі материкової Греції.

Тема 8. Передісторія мінойського Криту

Проблема походження прамінойців. Крит в епоху раннього неоліту. Середній неоліт та прибуття мінойців на острів. Пізній неоліт Криту. Допалацовий період та зародження передумов виникнення цивілізації на Криті.

Тема 9. Кносський палац

Функції мінойських палаців. Походження назв «Кносс» та «Лабіринт». Зовнішній вигляд Кносського палацу. Його планування. Центральний двір. Західне крило: колонна зала, західний портик, «коридор процесій». Тронна зала. Східне крило: східчаста зала, «зал подвійної сокири», мегарон цариці. Каналізаційна система палацу. Світлові колодязі. Верхні поверхи. Нижній поверх. Навколо палацу.

Тема 10. Суспільство та економіка Криту в II тис. до н. е.

Суспільство. Палацова знать, «мінойський матриархат», вільні общинники, залежне населення, раби. Економіка. Сільське господарство. Зернові культури. Виноградарство. Культивування оливок. Городництво та садівництво. Скотарство. Полювання. Рибальство. Виготовлення кераміки. Металеве ремесло. Каменерізна справа.

Тема 11. Мінойська талассократія і влада царя

Мінойська талассократія. Об'єднання острова навколо Кноссу. Питання про історичність Міноса. Військові експедиції критян у першій половині II тис. до н. е. Обороздатність острова Крит. Мінойське суднобудування. Особливості зовнішньої торгівлі. Торгівля з Єгиптом, Вавілонією, Кікладськими островами, Балканським півостровом. Експорт-імпорт. Царська влада. Критська теократія та її особливості.

Тема 12. Мінойська релігія

Характерні риси мінойської релігії. Фетишизм. Екзальтація. Велика Мати. Бог-бик. Тавромахія. Другорядні боги та богині. Питання про людські жертвоприношення. «Детективне розслідування»: мінойський Дедал.

Тема 13. Мінойське мистецтво: фрески, стилі кераміки

Характерні риси мінойського мистецтва. Рельєф. Фрески. Керамічні стилі: камарес, рослинний, морський, палацовий. Художнє різьблення по каменю.

Тема 14. Катастрофа. Міф про Атлантиду

Платон та його повідомлення про Атлантиду. Діалоги «Критій» і «Тимей». Пошуки Атлантиди в сучасності. Вибух вулкану на острові Фера та гіпотеза Спиридона Марінатоса про загибель мінойської цивілізації. Погляди сучасних дослідників на загибель Кносської держави.

Тема 15. Місце мінойської цивілізації серед цивілізацій Давнього Сходу

Особливості мінойської цивілізації. Типологічна приналежність мінойської цивілізації. Іригаційна теорія та талассократія. Проблема функціонального значення давньокритських палаців. Архаїчні риси мінойського суспільства

(общинні традиції, роль жінок, релігійні уявлення). Причини занепаду мінойської цивілізації.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	очна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Предмет та періодизація історії мінойського Крита	4	1				3
Тема 2. Легендарні відомості про державу царя Міноса	4	1				3
Тема 3. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 1: «Героїчна епоха» розкопок на Криті. Кносс	6	2				4
Тема 4. Відкриття мінойської цивілізації. Частина 2: Розкопки на Криті в XX і початку XXI століття	6	2				4
Тема 5. Писемності стародавнього Криту	6	2				4
Тема 6. Писемності стародавнього Криту (продовження)	6	2				4
Тема 7. Егеїда в III – початку II тис. до н. е.	5	2				3
Тема 8. Передісторія мінойського Криту	8	2				6
Тема 9. Кноський палац	8	2				6
Тема 10. Суспільство та економіка Криту в II тис. до н. е.	6	2				4
Тема 11. Мінойська талассократія і влада царя	4	2				2
Тема 12. Мінойська релігія	8	1				7
Тема 13. Мінойське мистецтво: фрески, стилі кераміки	6	1				5
Тема 14. Катастрофа. Міф про Атлантиду	8	1				7
Тема 15. Місце мінойської цивілізації серед цивілізацій Давнього Сходу	5	1				4
Усього годин	90	24				66

**4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять
(не передбачено)**

5. Завдання для самостійної роботи¹

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Фестський диск	4
2.	Мінойські таблички: виробництво, техніка написання, умови зберігання	4
3.	Загадка кікладських ідолів	4
4.	Троянська культура	4
5.	Елладська культура	4
6.	Крит в епоху раннього неоліту. Середній неоліт та прибуття мінойців на острів	4
7.	Пізній неоліт Криту	4
8.	Допалацовий період та зародження передумов виникнення цивілізації на Криті	4
9.	«Мінойський матриархат»	4
10.	Військові експедиції критян у першій половині II тис. до н. е.	4
11.	Критська теократія та її особливості	2
12.	Другорядні боги та богині мінойської релігії	4
13.	Керамічні стилі: камарес, рослинний, морський, палацовий	4
14.	Мінойські фрески	4
15.	Погляди сучасних дослідників на загибель Кноської держави	2
16.	Іригаційна теорія та талассократія	2
17.	Проблема функціонального значення давньокритських палаців	2
18.	Архаїчні риси мінойського суспільства	2
19.	Причини занепаду мінойської цивілізації	4
	Разом	66

**6. Індивідуальні завдання
(не передбачено)**

¹ Самостійна робота перевіряється під час залікового оцінювання.

7. Методи навчання

Теоретико-методологічна основа курсу будується, окрім звичайного критичного аналізу джерел і історіографії та пошуку аналогій, на комплексному використанні найрізноманітніших методів та принципів (історико-порівняльного, історико-генетичного, структурно-функціонального, типологічного, історичної психології та антропології, ретроспекції, екстраполяції).

Види навчальної діяльності

	Діяльність в аудиторії	Онлайн-діяльність
Попередня підготовка	Опитування	Ознайомлення або повторення термінології для роботи з темою
Подача нової інформації	Пошук відповідей на питання	Тексти, відеоконференція, пошук відповідей на питання
Виконання практичного завдання	Завдання, що виконуються під час практичних занять	Пошук відповідей на питання, робота над спільними документами
Оцінювання	Контрольна робота, опитування, виконання практичного завдання	Усна відповідь (відеозапис), письмова робота
Зворотній зв'язок	Консультації, коментарі під час заняття від викладача	Автоматизовані тести

8. Методи контролю

Поточне тестування та самостійна робота. Одна контрольна робота пошуково-аналітичного характеру

Підсумковий семестровий контроль за чотирирівневою системою оцінювання у 1 семестрі

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання			Екзамен (залікова робота)	Сума
Поточний контроль	Тестові завдання	Разом		
T1-15				
20	20	40	60	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень

90-100 балів передбачає повне і впевнене засвоєння програм і знання основних джерел і додаткової літератури, умінь аналізувати історичний матеріал, порівнювати, оцінювати, пояснення історичних фактів на основі здобутих із різних джерел знань, користуватись науковою термінологією. 70-89 балів виставляється за впевнене засвоєння курсу, знання хронології, умінь логічно будувати відповідь, роботи аргументовані висновки, аналізувати історичний матеріал. А також за умовами, якщо студент припустився незначних помилок, або зробив не зовсім повні висновки. 50-69 балів виставляється за часткове висвітлення змісту теоретичних та недостатнє вміння застосовувати теоретичні знання для розгляду практичних завдань. При цьому студент не вміє логічно мислити. Завдання виконане ним не повністю, але у його відповідях продемонстровані розуміння основних положень матеріалу дисципліни. 1-49 балів виставляється, якщо студент не засвоїв матеріал, передбачений програмою курсу.

Критерії оцінювання контрольної роботи

24 бала – надано вичерпну відповідь на питання;
13–23 – надано в основному вірну відповідь на питання;
5–12 – надано частково вірну відповідь на питання;
0–4 – відсутня відповідь на питання

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Castleden R. Minoan Life in Bronze Age Crete 1990.

Evans A.J. Palace of Minos at Knossos. Vol. 1-5.

Hutchinson R.W. Prehistoric Crete 1962.

Willetts R.F. Civilization of Ancient Crete 1977.

Допоміжна література

Chadwick J. The Decipherment of Linear B. Cambridge, 1958.

Chadwick J., Baumbach L. Mycenaean Greek Vocabulary // Glotta. 1963. Bd., 41. P. 157-271.

Hood S., Smyth D. Archaeological Survey of the Knossos Area 1981.

Marinatos N. Goddess and the Warrior. Naked Goddess and Mistress of the Animals in Early Greek Religion.

Marinatos N. Minoan Mother Goddess and Her Son. Reflections on a Theocracy and Its Deities.

Marinatos N. Minoan Religion. Ritual, Image, and Symbol Studies in Comparative Religion.

McEnroe J.C. Architecture of Minoan Crete. Constructing Identity... Austin, 2010.

Packard D.W. Minoan Linear A. Berkeley; Los Angeles; London, 1974.

Sakellarakis Y., Sapouna-Sakellarakis E. Drama of Death in a Minoan Temple 1981.

Veniris M., Chadwick J. Documents in Mycenaean Greek . Cambridge, 1959.

Yule P. Early Cretan Seals. Study of Chronology. Mainz, 1980.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

<http://www.minoancrete.com>

<http://www.cretanthematicpark.com/minoan-civilization.aspx>